

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

Кафедра історії держави і права

Серія: Навчально-методичні рекомендації

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Навчально-методичні рекомендації

Л. О. ПОПСУЄНКО, В. А. ШЕРШЕНЬКОВА

Одеса
Фенікс
2022 рік

Попсуєнко Людмила Олександрівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри історії держави і права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Шершенькова Вікторія Анатоліївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри історії держави і права Національного університету «Одеська юридична академія».

**Рекомендовано до друку рішенням Навчально-методичної ради Національного університету
«Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 12 квітня 2021 р.)**

Рецензенти:

Манько Денис Григорович – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри державно-правових дисциплін Міжнародного гуманітарного університету;

Антошина Ірина Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри загальнотеоретичної юриспруденції Національного університету «Одеська юридична академія».

Історія держави і права зарубіжних країн : навчально-методичні рекомендації / Л.О. Попсуєнко, В. А. Шершенькова. – Одеса: Фенікс, 2021. – 24 с. (Сер. «Навчально-методичні рекомендації»).

Навчально-методичні рекомендації з дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» розроблено для студентів 1 курсу денної форми навчання Національного університету «Одеська юридична академія». Рекомендації містять тематику лекційного курсу, плани практичних занять, а також завдання для самостійної роботи студентів. До кожної теми практичних занять подається план заняття з методичними рекомендаціями та списком літератури для кращої підготовки студентів, перелік ключових понять і термінів.

Навчально-методичні рекомендації містять питання до іспиту та перелік рекомендованої літератури.

© Попсуєнко Л. О.,
Шершенькова В. А.
© Оформлення ПП «Фенікс», 2022.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Навчальний процес Національного університету «Одеська національної юридична академія» включає систему наукових дисциплін, які у своїй сукупності визначають зміст професійної підготовки спеціалістів-юристів. У системі юридичних наук та юридичної освіти історія держави і права зарубіжних країн є самостійною науковою та навчальною дисципліною історико-теоретичної групи, до якої, окрім згаданої дисципліни, належать: теорія держави і права, історія учень про державу і право, історія держави і права України, основи римського цивільного права і т. д.

Предметом історії держави і права зарубіжних країн є вивчення процесу виникнення, розвитку і зміни типів та форм держави і права, а також державних органів і правових інститутів конкретних держав у конкретних народів у певні історичні періоди на основі виявлення і пізнання властивих їм об'єктивних законів. Зрозуміти сучасні тенденції розвитку держави і права неможливо без знання минулого й особливостей виникнення держави і права. Концентруючи у собі світовий досвід державно-правового розвитку різних народів, історія держави і права є важливим фактором формування сучасної правової культури, юридичного мислення, дозволяє зрозуміти процеси, які відбуваються у розвитку державних і правових установ, їхню логіку. Особливої актуальності навчальна дисципліна «Історія держави і права зарубіжних країн» набуває при підготовці українських юристів, оскільки у контексті світових тенденцій державно-правової еволюції дозволяє краще осмислити і зрозуміти специфіку розвитку держави і права України.

Вивчення дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» в Національному університеті «Одеська юридична академія» здійснюється студентами I курсу.

Форми вивчення дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» включають аудиторні заняття (лекції, семінарські заняття) та самостійну роботу.

Мета лекційного заняття – формування орієнтованої основи для поступового засвоєння навчального матеріалу. У ряді випадків лекція виконує функції основного джерела інформації: за відсутності підручників, навчальних посібників або при наведенні новітніх даних, які не знайшли свого відображення у підручниках, та у випадках, коли окремі теми є дуже складними для засвоєння при самостійному вивченні.

Мета семінарського заняття – поглиблене вивчення найбільш складних і важливих тем курсу. Тут поєднуються підбиття підсумків самостійної роботи студентів, перевірка набутих ними знань, їх закріплення, поглиблення та розширення. Варто особливо підкреслити: семінарські заняття покликані не повторювати, а поповнювати та конкретизувати матеріал лекційного курсу та навчальної літератури. Основою для підготовки до семінару та участі у ньому є вивчення пам'яток історії держави і права різних країн (Закони царя Хаммурапі, Закони Ману, Закони XII таблиць, Закони Драконта, Білль про права 13 лютого 1689 р., Декларація прав людини та громадянина 26 серпня 1789 р. та ін.).

Самостійна робота – одна із важливих умов опанування дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» студентом. Вона включає в себе ряд напрямів розумової діяльності як у навчальний, так і в позанавчальний час — це ведення записів у зошит під час слухання лекції, самостійне опрацювання матеріалу підручника згідно з відповідною темою, вивчення законодавчого матеріалу та вказаної літератури. Таким чином, вже при підготовці до семінарського заняття студенту необхідно аналізувати нормативні акти, підсумовувати дані різних джерел, робити самостійні висновки та узагальнення. Плідна самостійна робота студента у поєднанні з усіма вищезазначеними формами навчального процесу завжди веде до високого позитивного результату зі знання предмета.

Форма підсумкового контролю – іспит.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладення навчальної дисципліни є формування широкого загальнокультурного світогляду в питаннях історії держави та права, професійної правосвідомості та правової культури майбутнього юриста, вмінні аналізувати історико-правові документи тощо.

Слід зазначити, що загальноосвітня дисципліна «Історія держави і права зарубіжних країн» охоплює розвиток усіх галузей права, всі аспекти еволюції держави, її механізм, форму державної єдності та ін. Їх ґрунтовне вивчення, у тому числі глибокий аналіз важливих законодавчих актів,

потрібне не лише для підвищення якості історико-правової підготовки студентів та їх загальної правової культури, але й для всебічного глибокого усвідомлення галузей діючого права. Сьогодні вже не підлягає сумніву твердження, що розвиток країни повинен базуватися на глибоких знаннях історичного минулого.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» є: сприяння широкій загальній підготовці студентів у питаннях історії держави і права, розвитку у них юридичного мислення, необхідного для теоретичного засвоєння і практичного застосування права; створення передумов для вивчення інших юридичних дисциплін (теорії держави і права, історії політичних і правових учень, конституційного та міжнародного права тощо).

Студенти повинні:

знати основні етапи становлення та розвитку механізмів державної влади в зарубіжних країнах, які найбільш прославилися в питання формування органів державної влади; зародження і діяльність судової системи та інших правоохоронних органів; становлення та розвиток правових систем та окремих галузей права у різних країнах в різні історичні часи.

вміти аналізувати та критикувати історико-правові документи, державні реформи, політико-правові доктрини; застосовувати знання з історії держави і права для оцінки сучасної правової політики та політичної дійсності.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Теми занять	Загальна кількість годин	кількість лекційних год.	кількість практичних год.	Самостійна робота (год.)
1.	Предмет, методи вивчення та завдання навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн»	6	2	2	2
2.	Держава і право Давньовавилонського царства	6	2	2	2
3.	Держава і право Стародавньої Індії	6	2	2	2
4.	Держава і право Стародавніх Афін	6	2	2	2
5.	Держава і право Спарти	4		2	2
6.	Держава і право Стародавнього Риму	6	2	4	2
7.	Арабський Халіфат та мусульманське право	6	2	2	2
8.	Держава і право Франкського королівства	2			2
9.	Держава і право феодальної Англії	6			6
10.	Держава і право феодальної Сербії	2			2
11.	Держава та право феодальної Болгарії	2			2
12.	Держава та право феодальної Франції	6			6
13.	Держава та право феодальної Німеччини	6			6
14.	Держава та право феодального Китаю	4			4
15.	Держава та право феодальної Японії	4			4
16.	Держава і право Англії в період буржуазної революції та формування парламентарної монархії.	6	2	2	2
17.	Держава та право Франції наприкінці XVIII – на початку XIX ст.	4			4
18.	Держава і право США (XVIII-XX ст.)	8	2	2	4
19.	Держава і право Німеччини наприкінці	6			6

	XIX - на початку XX ст.				
20.	Держава та право Японії в XIX ст.	6			6
21.	Державність Італії, Німеччини у першій половині XX ст.	6			6
22.	Держава і право Китайської Народної Республіки (КНР)	6	2	2	2
23.	Держава і право Росії в Новітній час	4			4
	Всього	120	18	22	80

4. ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ

Тема 1. Предмет, методи вивчення та завдання навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн». Предмет, мета та завдання історії держави та права зарубіжних країн як навчальної дисципліни. Функції науки історії держави та права зарубіжних країн. Методологія науки історії держави та права зарубіжних країн. Основні напрямки розвитку історико-правової науки. Періодизація історії держави та права зарубіжних країн. Зв'язок історії держави та права зарубіжних з іншими дисциплінами.

Тема 2. Держава і право Давньовавилонського царства. Стародавні цивілізації Сходу. Перші державні утворення на території Месопотамії. Утворення Вавилонії. Державний лад Давньовавилонського царства. Судова система Давньовавилонського царства. Загальна характеристика давньовавилонського права. Джерела давньовавилонського права. Закони Хаммурапі як видатна пам'ятка давньовавилонського права, їх структура та значення. Правове становище населення за Законами Хаммурапі. Право власності та зобов'язальне право за Законами Хаммурапі. Шлюбно-сімейне право за Законами Хаммурапі. Злочин та покарання за Законами Хаммурапі. Принцип таліону. Судовий процес за Законами Хаммурапі.

Тема 3. Держава і право Стародавньої Індії. Історичні умови виникнення рабовласницької держави та права в Індії. Основні джерела для вивчення права Стародавньої Індії: Веди, Махабхарата, Рамаєна. Державний лад в імперії Маур'їв. Основні риси та джерела давньоіндійського права. Закони Ману як найвидатніша пам'ятка давньоіндійського права: загальна характеристика. Регулювання майнових відносин за Законами Ману. Регулювання шлюбно-сімейних відносин за Законами Ману. Злочин та покарання за Законами Ману. Судовий процес за Законами Ману.

Тема 4. Держава і право Стародавніх Афін. Етапи розвитку держави і права Стародавньої Греції. Поліс як особлива форма античної рабовласницької держави. Утворення Афінської держави. Період військової демократії. Реформи Тесея. Реформи Солона. Реформи Клісфена. Демократизація державного ладу Афін внаслідок реформ Ефіяльта та Перікла. Державний лад Афін V-IV ст. до н.е.: народні зібрання, Рада п'ятисот, Гелієя. Афінська армія. Суспільний лад Афін. Право Афінського полісу. Джерела афінського права. Закони Драконта: загальна характеристика. Право власності та зобов'язальне право. Сімейне та спадкове право. Кримінальне право та судочинство.

Тема 6. Держава і право Стародавнього Риму. Виникнення держави в Давньому Римі. Реформи Сервія Туллія. Суспільний лад та правове становище населення Риму в період республіки. Державний лад Римської республіки. Падіння Римської республіки та перехід до імперії. Принципат і домінат. Римське право. Основні етапи розвитку Римського права. Джерела Римського права давнього, класичного і посткласичного періодів. Закони XII таблиць – стародавня пам'ятка Римського рабовласницького права. Право приватної власності за Законами XII таблиць. Договір позики. Злочин та покарання. Процес в Давньому Римі (досудові відносини сторін, формалізм. Поділ процесу на дві стадії). Римське право класичного і посткласичного періодів. Преторське право. Право приватне та право публічне. Право народів. Зобов'язальне право. Типи договорів. Зобов'язання з заподіяння шкоди (із деліктів). Кримінальне право та процес.

Тема 7. Арабський Халіфат та мусульманське право. Виникнення нової релігії та теократичної держави на Аравійському півострові. Перші халіфи. Соціально-економічний та політичний розвиток, розквіт та розпад Халіфату на емірати і султанати. Суспільний і державний устрій Арабського халіфату. Судова система Арабського халіфату. Особливості становлення і розвитку

мусульманського права. Джерела мусульманського права : Коран, Сунна, іджма, фетва, кияс, фірмани, кануни. Основні правові школи. Право власності та зобов'язальне право. Шлюбно-сімейне і спадкове право. Злочини і покарання. Судочинство за мусульманським правом.

Тема 16. Держава і право Англії в період буржуазної революції та формування парламентарної монархії. Суспільний лад Англії напередодні буржуазної революції XVII ст. Передумови буржуазної революції в Англії. Петиція про права 1628 р. Основні етапи Англійської революції XVII ст. Утворення буржуазної держави у Англії. «Довгий парламент». Протекторат О. Кромвеля «Знаряддя управління» 1653 р. Реставрація монархії. «Хабеас корпус акт» 1679 р. «Славетна революція» 1688 р. Білль про права 1689 р. Акт про престолонаслідування 1701 р. Утворення політичних партій. Торі та вігі. Акт про парламент 1911 р.

Тема 18. Держава і право США (XVIII-XX ст.). Боротьба американських колоній за незалежність. Декларація незалежності США. «Статті конфедерації» 1781 р. Конституція США 1787 р. та Білль про права 1791 р. Громадянська війна 1861 – 1865 рр. та її вплив на розвиток законодавства США. Конституційно-політичний та правовий розвиток США в кінці XVIII - XIX ст. США в першій половині XX ст. Велика депресія та формування механізму державно-правового регулювання. «Новий курс» президента Ф. Рузвельта та його роль в державно-правовій історії США. Конституційно-політичний та правовий розвиток США після Другої світової війни.

Тема 22. Держава і право Китайської Народної Республіки (КНР). Утворення КНР. Перехід на шлях соціалістичного будівництва. Перша Конституція КНР 1954 р. Державний лад КНР за Конституцією 1954 р. Деформація державного ладу КНР в період «великого стрибка» і «культурної революції». Конституція КНР 1975 р. Китайська держава в період модернізації. Конституції КНР 1978 та 1982 рр. Перехід до регульованої ринкової економіки. Державний устрій КНР за Конституцією 1982 р. Особливості розвитку права КНР у дореформений період. Спроби кодифікації права. Процес модернізації традиційного права після встановлення в Китаї республіканської форми правління. Кодифікація права КНР. Реформування законодавства КНР. Злочини та покарання. Суд та процес.

5. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1. Предмет, методи вивчення та завдання навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн»

1. Предмет, завдання та функції історії держави та права зарубіжних країн.
2. Методологія науки історії держави та права.
3. Основні напрямки розвитку історико-правової науки.
4. Періодизація історії держави та права зарубіжних країн.
5. Зв'язок історії держави та права зарубіжних країн з іншими навчальними дисциплінами.

Методичні вказівки

Вивчення дисципліни «Історія держави та права зарубіжних країн» є серйозним та складним процесом для здобувачів вищої освіти молодших курсів, що пов'язується із наявністю чисельних історичних зрізів та широкого географічного охоплення, великою кількістю спеціальних юридичних термінів, історико-правових документів, історичних імен, дат, понять. В зв'язку із цим, важливим є поглиблене пізнання матеріалів даної теми, де необхідно попрацювати над визначенням об'єкта, предмета, мети і завдань, а також функцій навчальної дисципліни. Зокрема, необхідно проаналізувати методи, визначити основні напрямки розвитку історико-правової науки та знати періодизацію історії держави та права зарубіжних країн.

Оскільки дослідження держави і права, як відомо, є об'єктами дослідження різних гуманітарних і юридичних дисциплін : загальної історії, загальнотеоретичної юриспруденції, історії політичних і правових вчень, філософії, соціології, політології тощо, розуміння специфіки, відмінних ознак, а разом із цим визначення місця та призначення історії держави та права як особливої юридичної науки, може бути виявлено через співвідношення її з іншими правовими та гуманітарними дисциплінами.

Ключові поняття та терміни:

Об'єкт історії держави і права зарубіжних країн – це частина об'єктивної реальності, що знаходиться у взаємодії з суб'єктом пізнання (держава і право, процес їх виникнення і розвитку у певному часі і у конкретних народів).

Предмет історії держави і права зарубіжних країн – вивчення як загальних, так і специфічних закономірностей виникнення, розвитку та функціонування держави і права окремих країн у конкретно-історичний період їх розвитку в хронологічній послідовності.

Методи історії держави і права зарубіжних країн – це сукупність пізнавальних принципів, прийомів і засобів, що дозволяють виявити зміст знань про еволюцію державних і правових установ у різних народів в конкретний історичний період.

Література

1. Бостан Л. М. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник: рекомендовано МОН. 2-ге вид., перероб. та доповн. К.: Центр учбов. л-ри, 2008. 730 с.
2. Орленко В.І., Орленко В. В. Історія держави і права зарубіжних країн. К.: ПАЛИВОДА А. В., 2011. 244 с.
3. Хома Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн. Л.: «Магнолія 2006», 2007. 480 с.

Практичне заняття 2. Держава і право Давньовавилонського царства

1. Утворення Вавилонської держави. Державний лад.
2. Загальна характеристика законів царя Хаммурапі. Їх структура.
3. Правове становище населення за законами царя Хаммурапі (авілума, мушкенума, тамкара, редума, баірума, раба).
4. Договір позики.
5. Шлюбно-сімейне право.
6. Злочин та покарання.

Методичні вказівки

При вивченні даної теми слід звернути на передумови виникнення державності на території Месопотамії та утворення Давньовавилонського царства. Необхідно вивчити державну організацію Давньовавилонського царства: систему центрального та місцевого управління; судовий устрій. Слід охарактеризувати Закони царя Хаммурапі, історію їх створення та структуру. Слід звернути увагу і на такі риси судобника, як казуїстичність викладення, формалізм, зв'язок з релігією.

Спираючись на закони, необхідно розкрити структуру давньовавилонського суспільства в період правління царя Хаммурапі. Так, належної уваги слід приділити характеристиці правового становища різних груп населення давньовавилонського суспільства, правам і обов'язкам авілума, мушкенума, тамкара, редума, баірума, раба та ін. Слід надати оцінку цій правовій пам'ятці з точки зору регулювання нею різних сфер суспільного життя.

Зокрема, вивчаючи кожне питання даної теми, необхідно пам'ятати, що обов'язковою умовою їх опанування є детальний аналіз окремих параграфів першоджерела. Приклади такого аналізу наведені у вказаній темі навчального посібника Глиняного В.П. «Історія держави і права зарубіжних країн».

Ключові поняття та терміни:

Авілум – вища, привілейована верства рабовласників давньовавилонського суспільства.

Баірум (редум) – воїн, що знаходився на царській службі.

Вардум – раб.

Іссакум – намісник, що здійснював управління на місцях.

Лугаль (енсі) – цар, воєнний вождь.

Мушкенум – рабовласник, що походить із жителів підкорених областей, який за правовим становищем стояв нижче авілума.

Нубанда – управитель царського палацу.

Ордалій – «суд божий», випробування особи за допомогою сил природи (божих сил), що ґрунтувалося на вірі в бога (чи богів), який вкаже судовій громаді, хто є винний, а хто невинний.

Рабіанум—голова общинної ради (староста).

Тамкар – царський (інколи храмовий) торговий агент, лихвар та скупник землі.

Література

1. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник: рекомендовано МОН України. НУ «ОЮА». К.: Істина, 2012. 769 с.

2. Історія держави і права зарубіжних країн. Середні віки та ранній новий час: навч. посібник. За ред. Б.Й. Тищика Л.: Світ, 2006. 696 с.

3. Крестовська Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн: Хрестоматія-практикум. НУ «ОЮА». Х.: Одісей, 2010. 488 с.

Практичне заняття 3. Держава і право Стародавньої Індії

1. Історичні умови виникнення рабовласницької держави та права в Індії. Основні джерела для вивчення цього періоду: Веди, Махабхарата, Рамаяна.

2. Державний лад в імперії Маур'їв.

3. Закони Ману як найвидатніша пам'ятка давньоіндійського права та їх загальна характеристика.

4. Регулювання майнових відносин за Законами Ману.

5. Регулювання шлюбно-сімейних відносин за Законами Ману.

6. Злочин та покарання за Законами Ману.

7. Судовий процес за Законами Ману.

Методичні вказівки

Особливу увагу при вивченні даної теми слід звернути на історичні умови виникнення рабовласницької держави та права в Індії. Вдумливого розгляду потребують основні джерела для вивчення цього періоду: Веди, Махабхарата, Рамаяна. Характеризуючи давньоіндійське право, необхідно надати загальну характеристику джерел права Давньої Індії, визначаючи місце і роль дхармашастр в цій системі, пояснити чому розвиток права пішов саме за таким шляхом. Надалі слід перейти до характеристики однієї із найбільш відомих дхармашастр – Законів Ману.

Аналізуючи важливу правову пам'ятку Стародавньої Сходу – Закони Ману, слід показати специфіку давньоіндійського варно-кастового суспільства і впливу на його життя індуїзму. При аналізі статей, що визначають правовий статус різноманітних варн, необхідно звернути увагу на права і привілеї, а також обмеження за родом діяльності, участі в правовідносинах та економічному житті, юридичної відповідальності.

Доцільно було б порівняти структуру, а також тлумачення різних правових норм в Законах Ману та Законах Хаммурапі. Належної уваги також потребує аналіз майнових і сімейних відносин, злочинів і покарань, судового процесу.

Ключові поняття та терміни:

Арії – племена, що в середині II тис. до н. е. захопили Індостан і утворили перші держави.

Артхашастра– давньоіндійський трактат про політику і державу.

Брахмани– жреці, представники першої варни в Індії.

Вайшії– третя варна, до якої відносилися землероби, скотарі, а пізніше й торговці, ремісники.

Варни – основні стани в Стародавній Індії (брахмани, кшатрії, вайшії та шудри).

Веди – пам'ятки давньоіндійської релігійної літератури, написані санскритом у кінці II – перш.пол. I тис. до н. е.

Касты – замкнені групи людей, які виокремилися внаслідок виконання специфічної соціальної функції, спадкових занять і професій.

Кшатрії – друга варна, до якої відносилися царі та воєнна аристократія.

Раджа – царський, князівський титул в Індії.

Шудри – четверта варна, найбідніші верстви. Які повинні були прислуговувати вищим варнам.

Література

1. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник: рекомендовано МОН України. НУ «ОЮА». К.: Істина, 2012. 769 с.

2. Історія держави і права зарубіжних країн. Середні віки та ранній новий час: навч. посібник. За ред. Б.Й. Тищика Л.: Світ, 2006. 696 с.

3. Крестовська Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн: Хрестоматія-практикум. НУ «ОЮА». Х.: Одиссей, 2010. 488 с.

Практичне заняття 4. Держава і право Стародавніх Афінів

1. Утворення Афінівської держави.

1. 1. Період військової демократії, реформи Тесея.

1. 2. Реформи Солона.

1. 3. Реформи Клісфена.

1. 4. Демократизація державного ладу Афінів внаслідок реформ Ефіальта та Перікла.

2. Державний лад Афінів V-IV ст. до н.е.

2. 1. Народні зібрання.

2. 2. Рада п'ятисот.

2. 3. Геліея. Афінівська армія. Поліцейські функції.

3. Афінівське право. Закони Драконта.

Методичні вказівки

Вивчаючи питання про утворення Афінівської держави, необхідно звернути увагу на демонстрацію особливостей античної цивілізації порівняно з давньо-східними суспільствами. Показати, як динаміка суспільного прогресу в XII – VI ст. до н.е. в Стародавній Греції здійснила вплив на зміну державних форм. Необхідно звернути увагу на існування різноманітних республіканських форм правління: аристократії, демократії, олігархії. Чи існувала можливість встановлення тиранії? Також слід встановити причини кризи та занепаду полісної системи.

При цьому, потрібно досконало вивчити реформи видатних політичних діячів Афінівської держави: Солон, Клісфен, Ефіальт, Перікл. Особливої уваги слід приділити вивченню державного та суспільного ладу Афінів: охарактеризувати політичну систему і органи влади Афінів періоду розквіту демократичного ладу; визначити порядок формування, повноваження народних зборів, Ради п'ятисот, Геліеї, колегій архонтів і стратегів, ареопагу, органів правосуддя і системи магістратур. Надати характеристику соціальній структурі населення, визначити, які критерії лежали в її основі, взаємозв'язок з політичною системою та правом Афінів в період найбільшого розквіту цієї держави (V – IV ст. до н.е.).

Ключові поняття та терміни:

Ареопаг – орган родової аристократії у Стародавніх Афінах.

Архонт – вища посадова особа в давньогрецьких полісах.

Атимія – позбавлення громадянських прав у Стародавній Греції.

Базилевс – у Стародавніх Афінах глава племені або союзу племен.

Екклесія – у Стародавній Греції загальне зібрання громадян полісу.

Остракізм – процедура таємного голосування, започаткована Клісфеном у VI ст. до н. е., яка проводилася на народних зборах з метою вигнання небезпечного для держави громадянина.

Література

1. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник: рекомендовано МОН України. НУ «ОЮА». К.: Істина, 2012. 769 с.

2. Історія держави і права зарубіжних країн. Середні віки та ранній новий час: навч. посібник. За ред. Б.Й. Тищика Л.: Світ, 2006. 696 с.

3. Крестовська Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн: Хрестоматія-практикум. НУ «ОЮА». Х.: Одиссей, 2010. 488 с.

Практичне заняття 5. Держава і право Спарти

1. Утворення Спартанської держави.
2. Суспільний лад Спарти.
3. Державний лад Спарти.
4. Основні риси права Спарти. Закони Лікурга.

Методичні вказівки

Під час вивчення теми слід охарактеризувати процес утворення та розвитку Стародавньої Спарти. Необхідно звернути увагу на особливості становлення класового суспільства і держави. Вплив завоювань, необхідності забезпечення панування над підкореним населенням, суперництва ахейських і дорійських племен завойовників. Характеризуючи особливості соціальної структури Спарти, слід визначити правовий статус кожної суспільної верстви – спартіатів, періеків, ілотів.

Далі, характеризуючи структуру органів влади Стародавньої Спарти, необхідно виявити особливості формування, компетенції й функціонування народних зборів, ради старійшин, колегії ефорів та інших органів влади. Визначити, яку роль у формуванні політичної і соціальної системи Спарти зіграли реформи спартанського законодавця Лікурга. Окрім цього, виділити основні джерела права й особливості розвитку спартанського права.

Ключові поняття та терміни:

Архагети – два царі Спарти зі спадковою владою.

Герусія – рада старійшин у Спарті.

Ефори – колегія вищих посадових осіб у Спарті, яким фактично належало керівництво державою.

Ілоти – підкорене землеробське населення у Стародавній Спарті. Вони самостійно господарювали, розпоряджалися частиною врожаю, яка їм залишалася, самі не були товаром і мали сім'ї. Брالی участь у війнах в якості легкоозброєних воїнів, могли викуповуватися на свободу.

Періеки – категорія вільних, але неповноправних громадян Спартанської держави. Займалися ремеслом і торгівлею, користувалися цивільними правами, зобов'язувалися служити в армії в якості важкоозброєних воїнів, але не допускалися до участі у державних справах.

Спартіати – привілейована верства людей у Спарті, наділені всією повнотою політичних прав.

Література

1. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник: рекомендовано МОН України. НУ «ОЮА». К.: Істина, 2012. 769 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн. Середні віки та ранній новий час: навч. посібник. За ред. Б.Й. Тищика Л.: Світ, 2006. 696 с.
3. Крестовська Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн: Хрестоматія-практикум. НУ «ОЮА». Х.: Одіссей, 2010. 488 с.

Практичне заняття 6 – 7. Держава і право Стародавнього Риму

1. Виникнення держави в Давньому Римі. Реформи Сервія Туллія.
2. Суспільний лад та правове становище населення Риму в період республіки.
3. Державний лад Римської республіки.
4. Падіння Римської республіки та перехід до імперії. Принципат і домінат.
5. Римське право.
- 5.1. Основні етапи розвитку Римського права.
- 5.2. Джерела Римського права давнього, класичного і посткласичного періодів.
6. Закони XII таблиць – давня пам'ятка Римського рабовласницького права.
- 6.1. Право приватної власності за Законами XII таблиць.
- 6.2. Договір позики.
- 6.3. Злочин та покарання.
7. Процес в Давньому Римі (досудові відносини сторін, формалізм. Поділ процесу на дві

- стадії).
8. Римське право класичного і посткласичного періодів. Преторське право.
 9. Право приватне та право публічне.
 10. Право народів.
 11. Зобов'язальне право. Типи договорів. Зобов'язання з заподіяння шкоди (із деліктів).
 12. Кримінальне право та процес.

Методичні вказівки

Стародавній Рим має виключне значення для вивчення античної державності внаслідок не тільки лише його трансконтинентальної могутності, але й тривалості існування, а також доволі динамічної зміни різних моделей управління. В зв'язку з цим, особливу увагу слід звернути на періодизацію історії держави і права Стародавнього Риму, згідно з якою, досконало вивчити і проаналізувати суспільно-політичний лад цієї держави. Так, у розвитку давньоримської держави, зазвичай, виділяють три періоди: царський, республіканський, період імперії, який в свою чергу, поділяється на два етапи – принципат і домінат. Для кожного із них буди притаманні свої характерні та специфічні риси у розвитку суспільства та держави, що пов'язувалося, водночас, з проведенням низки реформ видатними політичними діячами цієї країни.

При підготовці питань про історію римського права, знову ж таки звертаючись до періодизації, необхідно акцентувати увагу не стільки на змісті права в Стародавньому Римі, яке розглядається в межах спеціальної дисципліни, скільки на розвитку юстиції та юридичного побуту. При цьому, належної уваги слід приділити переліку та характеристиці джерел давньоримського права найдавнішого, класичного та післякласичного періодів.

Ключові поняття та терміни:

Домінат – система державного управління, що склалася у Стародавньому Римі в результаті реформ Діоклетіана.

Едикт – у римському праві публічна заява, припис, наказ магістрату, з яким він звертався до всього населення.

Колони – орендарі землі у Стародавньому Римі, які щорічно сплачували грошову або натуральну орендну плату, яку землевласники не мали права підвищувати.

Коміції – збори громадян у Стародавньому Римі.

Патриції – родова аристократія у Стародавньому Римі.

Перегрини – сусідні з Римською імперією і підкорені нею народи, які мали специфічний правовий статус, але й не були римськими громадянами.

Плебей – у Стародавньому Римі одна з верств вільного населення, що складалася головним чином із землеробів та інших різнорідних елементів.

Принципат – форма монархії у Стародавньому Римі, коли фактично влада належала імператорові (принцепсу), найбільш характерна для періоду ранньої імперії (27 р. до н. е. – 193 р.).

Рекс – верховний правитель у царський період існування Стародавнього Риму.

Сенат – один із вищих державних органів у Стародавньому Римі республіканського періоду, що виник з ради старійшин патриціанських родів наприкінці царської епохи (VI ст. до н. е.).

Література

1. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник: рекомендовано МОН України. НУ «ОЮА». К.: Істина, 2012. 769 с.

2. Історія держави і права зарубіжних країн. Середні віки та ранній новий час: навч. посібник. За ред. Б.Й. Тищика Л.: Світ, 2006. 696 с.

3. Крестовська Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн: Хрестоматія-практикум. НУ «ОЮА». Х.: Одиссей, 2010. 488 с.

Практичне заняття 8. Арабський Халіфат та мусульманське право

1. Виникнення держави у арабів. Об'єднання Аравії. Виникнення ісламу.
2. Суспільний і державний устрій Арабського халіфату.

3. Особливості становлення і розвитку мусульманського права.
4. Джерела мусульманського права.
5. Право власності та зобов'язальне право в Арабському халіфаті. Шлюбно-сімейне і спадкове право в Арабському халіфаті.
6. Кримінальне право в Арабському халіфаті. Судочинство за мусульманським правом.

Методичні вказівки

Під час вивчення теми необхідно звернути увагу на особливості зародження мусульманської державності, зокрема держави Арабського халіфату, виникнення та стрімкі успіхи якої за нетривалий час, опираючись на привабливість нової монотеїстичної релігії, продемонструвало консолідуючу силу релігійного фактора. В межах практичного заняття важливим є аналіз суспільного та державного устрою Арабського халіфату : вивчення правового статусу особи, голови держави, посадових осіб та державних органів, а також впливу ісламу на державно-правові явища.

Вивчаючи питання про мусульманську правову систему (шаріат), слід продемонструвати, що вона суттєво відрізняється від правових систем, які сформувалися в Західній Європі і на Сході, оскільки представляє собою конфесійне право, органічно поєднане з догматами ісламу, його релігійно-моральними засадами. Поряд із цим, необхідно зупинитися на причинах виникнення та ролі в правовому регулюванні різних правових шкіл (напрямів). Зокрема, досліджуючи джерела та характерні риси мусульманського права важливим є звернення до вивчення особливостей основних галузей права за шаріатом.

Ключові поняття та терміни:

Візір – головний радник і посадова особа при халіфі, наділена широкими повноваженнями.

Дивани – спеціальні державні канцелярії, відносилися до центральних органів влади і управління.

Емір – військовий намісник провінції, що призначався халіфом.

Іслам – одна із світових релігій, який виник в Аравії у VII ст. Засновник – Мухаммед.

Суннізм – один із двох (поряд із шиїзмом) основних напрямків ісламу. При вирішенні питання про вищу мусульманську владу спирається на згоду всієї общини, на відміну від шиїзму, що визнає імамами-халіфів лише Алідів.

Теократія – форма державного правління, при якій влада зосереджена у духівництва чи глави церкви.

Халіфат – мусульманська теократія з халіфом на чолі. З X ст. в Західній Європі халіфатом названо державу, що утворилася внаслідок арабських завоювань VII-IX ст. (Арабський халіфат).

Хіджра – переселення Мухаммеда та його прихильників із Мекки в Медину в 622 р. Ця дата є початком мусульманського літочислення.

Шаріат – звід мусульманських правових та теологічних нормативів.

Шиїзм – один із двох (поряд із суннізмом) основних напрямків ісламу. Шиїти не визнають трьох перших халіфів – Абу Бекра, Омара і Османа, вважаючи, що лише Алі та його нащадки можуть бути імамами.

Література

1. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник: рекомендовано МОН України. НУ «ОЮА». К.: Істина, 2012. 769 с.

2. Історія держави і права зарубіжних країн. Середні віки та ранній новий час: навч. посібник. За ред. Б.Й. Тищика Л.: Світ, 2006. 696 с.

3. Крестовська Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн: Хрестоматія-практикум. НУ «ОЮА». Х.: Одиссей, 2010. 488 с.

Практичне заняття 9. Держава і право Англії в період буржуазної революції та формування парламентарної монархії

1. Причини, етапи та особливості Англійської буржуазної революції XVII ст.
2. Петиція про права.
3. Початок та основні етапи революції.
4. Протекторат Кромвеля «Знаряддя управління».

7. 5 . Реставрація монархії.
5. «Хабеас корпус акт» 1679 р.
6. «Славна революція» 1688 р.
7. Білль про права 1689 р. Акт про успадкування престолу 1701 р.
8. Утворення політичних партій. Торі та віги.

Методичні вказівки

Дане заняття слід почати з вивчення причин, етапів та особливостей Англійської буржуазної революції XVII ст. Тому одразу необхідно чітко уявити, що буржуазна держава і право в Англії виникли в результаті двох англійських буржуазних революцій XVII ст. :

1. *Англійської буржуазної революції 1640 –1649 рр.*, яка знаменувала перемогу нового суспільного ладу – капіталізму, повалила монархію і встановила республіку.

2. *«Славної революції» 1688 р.*, що встановила конституційну монархію в Англії.

Основи конституційної монархії в Англії були закладені низкою конституційних актів, тому, готуючись до практичного заняття, необхідно уважно дослідити і проаналізувати законодавство Англійської буржуазної революції XVII ст. Також необхідно здійснити аналіз документів «Славної революції», включаючи Білль про права, Трирічний акт, Акт про успадкування престолу та ін. Необхідно пояснити, чому в Англії укріпилась аристократична конституційна монархія і яку роль в цьому зіграла зміна династій в 1714 р. Важливо прослідкувати передумови наступної демократизації державного та суспільного ладу Англії та визначити роль новостворених політичних партій у цьому процесі.

Ключові поняття та терміни:

Висока комісія – верховний церковний суд.

Зоряна палата – надзвичайний суд при королі.

Індивідуалісти – прибічники скасування церковної ієрархії і незалежного існування релігійних протестантських громад.

Лорд-протектор – титул голови держави Англійської держави у 1653-1660 рр.

Монополія – право на випуск продукції, яке підприємець мав купити у королівській адміністрації.

Олдермен – член міської ради.

Пуритани – послідовники кальвінізму в XVI-XVII ст. в Англії, які вимагали очищення англійської церкви від старих католицьких обрядів.

Ремонстрація – право державного органу висловити королю зауваження або пропозицію.

Субсидія – тимчасово уведений парламентом або королівським указом податок.

Таємна рада – дорадчий орган при королеві, до якого входили магнати, вищі посадовці та духовництво.

Література

1. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник: рекомендовано МОН України. НУ «ОЮА». К.: Істина, 2012. 769 с.

2. Історія держави і права зарубіжних країн. Середні віки та ранній новий час: навч. посібник. За ред. Б.Й. Тищика Л.: Світ, 2006. 696 с.

3. Крестовська Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн: Хрестоматія-практикум. НУ «ОЮА». Х.: Одиссей, 2010. 488 с.

Практичне заняття 10. Держава і право США (XVIII-XX ст.)

1. Боротьба американських колоній за незалежність.
2. Декларація незалежності США.
3. Статті конфедерації 1781 р. Конституція США 1787 р.
4. Білль про права 1791 р.
5. Громадянська війна в США.
6. «Новий курс» президента Ф. Рузвельта.

Методичні вказівки

При вивченні даної теми слід розкрити основні етапи заснування та розвитку північноамериканських колоній. Необхідно звернути увагу на відмінності в способах колонізації англійських північноамериканських колоній та колоній інших країн. Описати механізм управління колоніальним суспільством і причини наростання протиріч між колоніями та метрополією. Виділити причини війни колоній за незалежність. Пояснити, які обставини сприяли перемозі колишніх північноамериканських колоній у Війні за незалежність 1775 – 1783 рр. Для кращого ознайомлення з ходом Війни за незалежність та будівництвом молодого держави пропонується зробити повідомлення про деяких батьків-засновників США (А. Гамільтона, Т. Джефферсона, Дж. Медісона).

Належної уваги слід приділити аналізу найважливіших нормативно-правових актів США періоду утворення : Декларації незалежності США 1776 рр., Статей Конфедерації 1781 р., Конституції США 1787 р., Білля про права 1791 р. та охарактеризувати її правову систему.

Вивчаючи питання про громадянську війну 1861 – 1865 рр., необхідно визначити її вплив на розвиток законодавства США. Також слід проаналізувати конституційно-політичний та правовий розвиток США в кінці XVIII - XIX ст., історію США та формування механізму державно-правового регулювання в першій половині XX ст. та після Другої світової війни.

Ключові поняття та терміни:

Закон про регулювання сільського господарства 1933 р. - прийнятий у США у процесі проведення "нового курсу". Встановлював компенсації для фермерів за скорочення посівних площ з метою підвищення цін на продукти сільського господарства і запобіганню розорення фермерів. Заохочувалося знищення частини вже отриманої продукції. Передбачалося створення спеціального адміністративного органу з сільськогосподарського регулювання.

"Новий курс" - сукупність заходів, спрямованих на державне регулювання американської економіки, запропонованих президентом США Ф. Рузвельтом з метою пом'якшити наслідки економічної кризи 1929-1933 рр.

Рішення I Континентального конгресу: вимога відмінити нестерпних англійських законів, рішення бойкотувати англійські товари, невдоволення англійською системою управління колоніями.

Література

1. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник: рекомендовано МОН України. НУ «ОЮА». К.: Істина, 2012. 769 с.

2. Історія держави і права зарубіжних країн. Середні віки та ранній новий час: навч. посібник. За ред. Б.Й. Тищика Л.: Світ, 2006. 696 с.

3. Крестовська Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн: Хрестоматія-практикум. НУ «ОЮА». Х.: Одиссей, 2010. 488 с.

Практичне заняття 11. Держава і право Китайської Народної Республіки (КНР)

1. Утворення Китайської Народної Республіки.
2. Державний лад КНР за Конституцією 1954 р.
3. Політика «великого стрибка» і «культурна революція» в КНР.
4. Державний устрій КНР за Конституцією 1982 р.
5. Процес модернізації традиційного права після встановлення в Китаї республіканської форми правління.

Методичні вказівки

Дане заняття слід почати з вивчення передумов утворення Китайської Народної Республіки, розкрити особливості історичного періоду, коли відбувалося становлення нової держави, своєрідність методів, ідеологічні та політичні засади державного будівництва. Особливу увагу слід звернути на роль Комуністичної партії, воєнно-адміністративних та воєнно-контрольних комітетів Китаю. Необхідно охарактеризувати правову основу проголошення КНР і перші документи : Загальну програму НПКРК, Організаційний статут НПКРК, закони про символи держави, утворення народного уряду, а також процес формування центральних та місцевих органів.

На основі аналізу Конституції 1954 р. і законів слід визначити нові принципи і структуру влади, що отримали закріплення в цих документах.

Вивчаючи наступні питання, важливо охарактеризувати політику «великого стрибка» і «культурної революції» в КНР, підкреслити деструктивні наслідки як для економіки країни, так і для її державно-правової системи. Поряд із цим, слід здійснити порівняльно-правову характеристику усіх конституцій КНР, прийнятих після Конституції 1954 р. (1975 р., 1978 р., 1982 р.). Детально дослідити систему права та окремі галузі права КНР : виявити основні зміни в регулюванні економічної діяльності, цивільних правовідносин, кримінальному праві.

Ключові поняття та терміни:

Великий стрибок (1958-1960 рр.) – це політика Китайської Народної Республіки, націлена на зміцнення індустріальної бази й різкий підйом економіки країни, яка однак призвела до трагічних наслідків для китайського народу.

Культурна революція (1966-1976 рр.) – масовий рух, спрямований проти вищих представників середнього класу (державних службовців, артистів і вчених), що були знищені, ув'язнені, або вигнані з країни.

Література

1. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник: рекомендовано МОН України. НУ «ОЮА». К.: Істина, 2012. 769 с.

2. Історія держави і права зарубіжних країн. Середні віки та ранній новий час: навч. посібник. За ред. Б. Й. Тищика Л.: Світ, 2006. 696 с.

3. Крестовська Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн: Хрестоматія-практикум. НУ «ОЮА». Х.: Одісей, 2010. 488 с.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

до вивчення дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн»

Загальні напрямки самостійної роботи студентів

До самостійної роботи студентів щодо вивчення дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» протягом семестру включаються: обов'язкове знайомство з науковою літературою відповідно зазначених у програмі тем; внесення до конспекту розгорнутого плану відповіді на встановлені питання до кожного семінарського заняття, згідно програми курсу; обов'язкове конспектування матеріалів до тем, винесених на самостійний розгляд студентів, згідно тематичного плану дисципліни; ознайомлення з відповідними матеріалами Хрестоматії з історії держави і права зарубіжних країн; консультації з викладачем протягом семестру; пошукова робота з Інтернет ресурсами; підготовка до міжсеместрового контролю; підготовка до іспиту.

Завдання для самостійної роботи

До теми 1. Предмет, методи та завдання навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн»

Теми рефератів:

1. Історія держави і права зарубіжних країн як наука та навчальна дисципліна.
2. Історичний розвиток науки Історія держави і права зарубіжних країн.

До теми 2. Держава і право Давньовавилонського царства

Теми рефератів:

1. Історичні етапи розвитку Вавилонської держави і права.
2. Судовий процес за законами царя Хаммурапі.

До теми 3. Держава і право Стародавньої Індії

Теми рефератів:

1. Загальна характеристика джерел права Стародавньої Індії.

2. Суспільний лад Стародавньої Індії.

До теми 4. Держава і право Стародавніх Афін

Теми рефератів:

1. Особливості державної організації Стародавніх Афін.
2. Закони Драконта як пам'ятка давньогрецького права.

До теми 5. Держава і право Стародавньої Спарти

Теми рефератів:

1. Реформи Лікурга: загальна характеристика та історичне значення.
2. Суспільний лад Спарти.

До теми 6. Держава і право Стародавнього Риму

Теми рефератів:

1. Діяльність юристів Стародавнього Риму.
2. Поняття та значення рецепції римського права.

До теми 7. Арабський Халіфат та його мусульманське право

Теми рефератів:

1. Роль релігії у розвитку права Арабського Халіфату.
2. Державний лад Арабського Халіфату.

До теми 8. Держава і право Франкського королівства

Теми рефератів:

1. Салічна правда – пам'ятка ранньофеодального права франків.
2. Верденський договір 843 р.

Ключові поняття та терміни:

Бенефіцій – земельні пожалування, які надавалися новій знаті в постійне умовне утримання при несенні тої чи іншої служби.

Домен – одна третя частина землі феодальної вотчини та власність феодала.

Імунітети – пожалування, які отримували земельні магнати.

Комендації – акт вступу під особисте покровительство.

Майордом – палатний мер, являвся головним управителем палацу, заміщував короля при його відсутності.

Паги – територіальні округи графств, які включали в себе сотні.

Серви – вільні селяни, які з часом перетворилися на залежних.

Скабіни – член сотенних судів з місцевих землевласників.

Тунгін – голова сотенного зібрання, головував при розгляді судових справ.

Феод (лен) – спадкове володіння.

До теми 9. Держава і право феодальної Англії

Теми рефератів:

1. Формування станово-представницької монархії в Англії.
2. Велика Хартія вольностей та її роль у конституційному розвитку Англії.

Ключові поняття та терміни:

Вілани – залежне селянство.

Глафорди – великі землевласники.

Ерли – родова знать, яка поступово виділяється в VII ст. з маси рядових общинників та має тенденцію до перетворення на великих землевласників.

Елдормен – голова графства, слідкував за підтриманням суспільного порядку та брав участь у засіданнях королівської ради.

Керли – вільні селяни общинники.

Літи (уїли) – напіввільні селяни.

Моти (гемоти) – народні зібрання, які збиралися у великих територіальних одиницях графства ширах та скірах.

Фрігольд – особисте вільне утримання.

Фірд – піше селянське ополчення.

Шіри, скіри – великі територіальні одиниці графства.

До теми 10. Держава і право феодалної Сербії

Теми рефератів:

1. Виникнення Сербської держави.
2. Загальна характеристика Законника Стефана Душана.

Ключові поняття та терміни:

Бащина – повна спадкова земельна власність.

Властелі – представники пануючого класу.

Влахи – поземельно залежні селяни.

Дедина – общинна форма землеволодіння.

Жупи – основна адміністративна одиниця ранньофеодалної Сербської держави.

Жупани – королівські чиновники, мали судові та адміністративні повноваження.

Метохії – великі маєтки, які знаходились у розпорядженні церкви.

Меропхи – кріпосні селяни.

Отроки – раби.

Серби – вільні селяни-общини.

До теми 11. Держава і право феодалної Болгарії

Теми рефератів:

1. Державний лад феодалної Болгарії.
2. Основні джерела права феодалної Болгарії.

Ключові поняття та терміни:

Великий воєвода – здійснював керівництво військами.

Воєвода – правив у місті.

Логофест – перший міністр.

Протовестиарій – відав фінансами.

Санкліт – постійна рада.

Староста – правив у сільській місцевості.

Хан (князь) – стояв на чолі держави у період існування Першого Болгарського царства (681-1018 рр.), він мав титул «івічі» («великий»).

Цар – стояв на чолі держави у період існування Другого Болгарського царства (1187-1396 рр.).

До теми 12. Держава і право феодалної Франції

Теми рефератів:

1. Генеральні штати як станово-представницький орган феодалної Франції.
2. Особливості французького абсолютизму.

Ключові поняття та терміни:

Баналітети – феодалні монополії земельних власників: випічка хліба, виробництво вина.

Вілан – вільний селянин, який мав невеличку земельну ділянку, отриману від феодала.

Кутюми – територіальні правові звичаї.

Легісти – законники, знавці законів, фінансів та адміністрації.

Майори – помічники прево в містах.

Омаж – клятва вірності своєму сеньйору.

Прево – призначався королем для управління спеціальним округом з середини XI ст., виконували фіскальні, судові, військові, поліцейські, управлінські функції.

Сержанти – помічники прево в селах.

Шевал'є – представники нищого прошарку феодального класу, лицарі.

Шеваж – подушний податок.

До теми 13. Держава і право феодальної Німеччини

Теми рефератів:

1. Рейхстаг і ландтаги як станово-представницькі органи феодальної Німеччини.
2. Саксонське зерцало 1225 р. як пам'ятка німецького феодального права.

Ключові поняття та терміни:

Бюргери – соціальна група вільного населення, зайнятого в ремісничому виробництві, підприємстві та торгівлі.

Канцлер – відігравав роль першого міністра.

Курфюрсти – світські та духовні аристократи, які впливали на вибори королів, князі-виборці.

Ландтаг – земські зібрання.

Маршал – командував військами.

Рейстаг – орган загальноімператорського представництва, який виник у XIII ст.

Серви – більша маса німецького селянства.

Фогти – королівські чиновники, які здійснювали судові функції в церковних вотчинах.

Фрайгери – графи, вільні господи.

Шеффери – судді в общинних судах.

До теми 14. Держава і право феодального Китаю

Теми рефератів:

1. Виникнення та основні етапи розвитку Китаю.
2. Джерела права феодального Китаю.

Ключові поняття та терміни:

Дао – провінція Імперії Тан (феодальний Китай).

Цзедуші – військові губернатори, наділені значними військовими повноваженнями для боротьби з перманентними набігами кочовиків.

Сянь – уїзди Імперії Тан (феодальний Китай).

Чжоу – область Танському Китаї.

До теми 15. Держава і право феодальної Японії

Теми рефератів:

1. Сьогунати в Японії.
2. Основні риси права феодальної Японії.

Ключові поняття та терміни:

Бакуфу – це «уряд військового намету». Це орган державної виконавчої влади, підлеглий сьогуну.

Даймьо – представники найшляхетніших і найзаможніших самурайських родів. Це титул володаря-князя, якому належала провінція або кілька провінцій Японії.

Самурай(бусі) – військово-феодальний стан дрібних дворян феодальної Японії.

Сьогун – скорочена назва титулу «великого полководця, що підкоряє варварів». Протягом декількох сторіч сьогун – військовий диктатор Японії.

Сьогунат – державний лад, за якого верховна влада належала сьогуну.

Тенно – «той, хто бажаний небу». Це ім'я першого японського імператора (VI ст.), що стало офіційним титулом глави держави.

До теми 16. Держава і право Англії в період буржуазної революції та формування парламентарної монархії

Теми рефератів:

1. Суспільний лад Англії періоду буржуазної революції.

2. Характеристика права буржуазної Англії.

До теми 17. Держава і право Франції наприкінці XVIII-XIX ст.

Теми рефератів:

1. Зобов'язальне та спадкове право за Цивільним кодексом 1804 року.
2. Речове право за Цивільним кодексом 1804 року.

Ключові поняття та терміни:

Велика французька революція – протягом цього часу республіканський устрій замінив абсолютну монархію та призвів до радикальних змін у французькому суспільстві.

Декрети – нормативні акти якобінського Конвенту, які вважалися другорядними порівняно з законами і тому не вимагали ухвали первинних зборів громадян.

Директорія – керівний орган правління державою в останній період Великої французької революції.

Жирондисти – одна з політичних партій в епоху Великої французької революції, конституційні радикали.

Клуб якобінців (Товариство друзів Конституції) – дискусійний клуб часів Великої французької революції, який одержав назву від монастиря святого Якова, в якому збиралися. Членів клубу називали якобінцями, які були радикальними демократами.

Конституанти – Установчі Збори Франції (1789-1791 рр.). Утворені депутатами третього стану Генеральних штатів, до яких приєдналися інші депутати.

Консулат – період в історії Франції, коли країною керують три консула (посаду першого обіймав Наполеон Бонапарт).

Роялісти – прихильники монархії під час Великої французької революції.

Термідоріанці – учасники контрреволюційного Термідоріанського перевороту 1794 р., після якого входили у так званий термідоріанський конвент, а потім відігравали значну роль при Директорії.

Фельяни – політичне угруповання у Франції під час Великої французької революції, що виступали за конституційну монархію. Представляли інтереси великої буржуазії.

До теми 18. Держава і право США (XVIII-XIX ст.)

Теми рефератів:

1. Громадянська війна в США.
2. Розвиток права США у другій половині XX ст.

До теми 19. Держава і право Німеччини наприкінці XIX - на початку XX ст.

Теми рефератів:

1. Конституція Німецької імперії 1871 р.
2. Характеристика Цивільного уложення Німецької імперії 1896 р.

Ключові поняття та терміни:

Німецька імперія – держава, що існувала в Центральній Європі в кінці XIX та на початку XX століття. Назва зазвичай використовувалася, для описання Німеччини з 1871 р. по 1918 р., коли вона була конституційною монархією.

Рейстаг – нижня палата парламенту, куди обиралися депутати загальними виборами.

Бундесрат – верхня палата парламенту, що складалася з депутатів від земель.

Кайзер – імператор. Кайзерами зазвичай називають тільки трьох імператорів Німецької імперії (1871-1918 рр.): Вільгельма I, Фрідріха III і Вільгельма II.

До теми 20. Держава і право Японії в XIX ст.

Теми рефератів:

1. Конституція Японії 1889 р.
2. Реформи 70-80-х рр. XVIII ст. в Японії.

Ключові поняття та терміни:

Генро – створений в кінці XIX ст. позаконституційний орган Японії з представників верхівки правлячого класу, довічних радників імператора. Генро відігравав найважливішу роль у політичному житті Японії, зокрема, йому належало виняткове право рекомендувати імператору кандидатуру прем'єр-міністра.

Реставрація Мейдзі – комплекс політичних, військових і соціально-економічних реформ у Японії 1868-1889 рр., що перетворив відсталу аграрну країну на одну з провідних держав світу.

До теми 21. Державність Італії, Німеччини у першій половині XX ст.

Теми рефератів:

1. Веймарська Конституція.
2. Режим Третього Рейху.

Ключові поняття та терміни:

Веймарські установчі збори – німецький парламент, який прийняв Веймарську конституцію і заснував у Німеччині Веймарську республіку.

Дуче – вождь, який стояв на чолі партії в Італії, в період встановлення терористичної фашистської диктатури (початок XX ст.).

Рейхспрезидент – глава німецької держави у Веймарській Республіці і Третьому Рейсі з 1919 по 1945 р.

Рейхстаг – найвищий представницький і законодавчий орган у Німеччині часів Веймарської Республіки, а також формально при націонал-соціалістах. Весь цей період офіційною назвою держави була «Німецький Рейх», як і за часів кайзерівської Німеччини.

Третій Рейх – неофіційна назва Німецької імперії з 24 березня 1933 р. по 23 травня 1945 р. Третій Рейх пов'язаний з владою Націонал-соціалістичної німецької робітничої партії під керівництвом Адольфа Гітлера. Він був незмінною головою Третього Рейху з титулом «фюрер і рейхсканцлер».

«Фашио ді комбаттіменто» – Італійський союз учасників війни, організований 1919 р. у Мілані Беніто Муссоліні.

До теми 22. Держава і право Китайської Народної Республіки (КНР).

Теми рефератів:

1. Конституційна історія КНР.
2. Трудове право КНР.

До теми 23. Держава і право Росії в Новітній час.

Теми рефератів:

1. Конституційна історія радянської Росії.
2. Державно-правові перетворення в Росії у роки перебудови.

Ключові поняття та терміни:

Гласність – внутрішня політика, що проводилася керівництвом СРСР у період переходу від тоталітарного суспільства до демократичного, найважливішими рисами якої є такі: створення умов для активної участі громадян у вирішенні внутрішньополітичних питань; врахування громадської думки; відмовлення від ідеологічного тиску на суспільство, переслідувань за переконання, висловлені думки і судження.

«Перебудова» – термін, що позначає період соціально-економічних реформ у СРСР з 1985 до 1991 р. Введений у політичний обіг М. Горбачовим.

7. Питання для підготовки до іспиту з «Історії держави і права зарубіжних країн»

1. Визначення курсу «Історія держави і права зарубіжних країн».
2. Предмет історії держави і права зарубіжних країн
3. Методологія науки «Історія держави та права зарубіжних країн».
4. Зв'язок історії держави і права зарубіжних країн з іншими дисциплінами.

5. Періодизація історії держави і права.
6. Державний лад Вавилонії.
7. Загальна характеристика Законів царя Хаммурапі, їх структура.
8. Правове становище населення за часів Хаммурапі.
9. Злочин та покарання за Законами царя Хаммурапі.
10. Ідея таліону, як кримінально-правова за Законами царя Хаммурапі.
11. Основні джерела для вивчення історії Давньої Індії.
12. Поділ всіх раніше рівноправних у Індії на групи у II пол. II тис. до н.е. Характеристика дхарм для кожної варни.
13. Процес “перетворення” варн у касту в Давній Індії.
14. Державний лад Давньої Індії та становище індійських царів в імперії Маур’їв.
15. Загальна характеристика Законів Ману, їх структура
16. Період військової демократії в Афінах.
17. Реформи царя Тесея у Афінах.
18. Реформи Солона в Афінах.
19. Реформи Клісфена в Афінах.
20. Реформи Ефіальта і Перікла в Афінах.
21. Закони Драконта.
22. Державний лад Спарти.
23. Правове становище населення у Спарті
24. Закони Лікурга
25. Періодизація історії держави та права Риму.
26. Періодизація історії Римського права.
27. Правове становище особи Давнього Риму (три статуса).
28. Патриції та плебеї в Римі.
29. Перша сецесія в Римі та її наслідки згідно розповіді Тита Лівія.
30. Римські магістратури.
31. Джерела Римського права давнього періоду.
32. Процес в Давньому Римі за Законами XII таблиць.
33. Джерела Римського права в класичний період (Преторське право та право народів).
34. Джерела римського права посткласичного періоду (Інституції Юстиніана, Дигести, Кодекс).
35. Загальна характеристика та джерела права Візантії.
36. Реформи Карла Мартелла у Франкській державі.
37. Виникнення Салічної правди та її загальна характеристика.
38. Прийняття Великої Хартії вольностей 1215 р. в Англії та її основні положення.
39. Сеньоріальна монархія у Франції. Реформи Людовика IX.
40. Генеральні штати у Франції
41. Партикуляризація феодального права у Франції.
42. Виникнення та основні етапи розвитку феодальної держави в Німеччині.
43. Золота булла 1356 р.
44. Саксонське зеркало.
45. Кароліна
46. Виникнення феодальної держави у Болгарії.
47. Закон судний людям.
48. Виникнення Сербської держави (задруга).
49. Законник Стефана Душана.
50. Держава і право феодальної Японії.
51. Виникнення Арабського халіфату.
52. Особливості становлення та розвитку мусульманського права. П’ять нормативних приписів шаріату.
53. Джерела мусульманського права.
54. Злочин та покарання за мусульманським правом.
55. Держава та право феодального Китаю.
56. Передумови буржуазної революції в Англії. “Петиція про права” 1628 р.

57. Протекторат О. Кромвеля.
58. Habeas corpus act.
59. Акт про престолонаступництво 1701 р. в Англії
60. Славетна революція 1688-89 в Англії. Біль про права 1689 р.
61. Боротьба американських колоній за незалежність. Декларація незалежності США.
62. Статті Конфедерації 1781 р.
63. Конституція США 1787 р.
64. Перші 10 поправок, внесені до Конституції США (Біль про права).
65. Громадянська війна Півночі та Півдня США. Другий цикл поправок до Конституції (13, 14, 15 поправки).
66. "Реконструкція півдня". Виникнення ку-клус-клана в США.
67. "Новий курс" Президента США Рузвельта.
68. Буржуазна революція 1789-1794 рр. у Франції та її основні етапи.
69. Конституційна історія Франції у 18 ст.
70. Декларація прав людини та громадянина 1789р.
71. Диктатура якобінців.
72. Розробка та прийняття французького кодексу 1804 р.
73. Об'єднання Німеччини за "бісмарківським шляхом".
74. Розробка та прийняття Германського цивільного Уложення 1900 р.
75. Акт про парламент 1911 р. в Англії.
76. Сутність та особливості "революції Мейдзі" 1867-1868 рр. у Японії.
77. Конституція Японії 1889 р.
78. Встановлення режиму фашистської диктатури у Німеччині.
79. Встановлення фашистської диктатури в Італії.
80. Утворення КНР. Перехід на шлях соціалістичного будівництва.
81. Перша Конституція КНР та її основні положення.
82. Деформація державного ладу КНР в період «великого стрибка» і «культурної революції».
83. Китайська держава в період модернізації. Конституції КНР 1978 та 1982 рр.
84. Модернізація традиційного права. Кодифікація права КНР. Реформування законодавства КНР.
85. Держава і право Росії в період буржуазно-демократичної революції
86. Соціалістична революція в Росії та створення радянської держави
87. Конституція радянської Росії 1918 р.
88. Конституція СРСР 1924 р.
89. Конституція СРСР 1936 р.
90. Конституція СРСР 1977 р.

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література:

1. Бостан Л. М. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник: рекомендовано МОН України. 2-ге вид., перероб. та доповн. К.: Центр учбов. л-ри, 2016. 872 с.
2. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник: рекомендовано МОН України. НУ «ОЮА». 7-ме вид. К.: Істина, 2012. 769 с.
3. Графский В. Г. Всеобщая история права и государства. М.: Норма, 2007. 730 с.
4. Історія держави і права зарубіжних країн. Середні віки та ранній новий час: навч. посібник. За ред. Б.Й. Тищика Л.: Світ, 2006. 696 с.
5. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник: рекомендовано МОН України. За ред. Л. М. Маймескулова. Х.: Право, 2011. 520 с.
6. Крестовська Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн: Хрестоматія-практикум. НУ «ОЮА». Х.: Одиссей, 2010. 488 с.
7. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник : рекомендовано МОН України. Нац. ун-т "Львів. політехніка", Навч.-наук. ін-т права та психології. 8-ме вид., доповн. Київ : Атіка ; Харків : Право, 2015. 624 с.

8. Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник для вузів. 2-ге вид., перероб. та доповн. К.: Ін Юре, 2003. 584 с.
9. Тищик Б. Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Новий час (XVII ст. – 1918 р.): навч. посібник. Л.: Світ, 2013. 750 с.
10. Трофанчук Г. І. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. 3-тє вид., стер. К. : Юрінком Інтер, 2018. 448 с.
11. Черниловский З. М. Всеобщая история государства и права. М.: Велби, 2002. 592 с.

Допоміжна література:

1. Азаркин Н. М. Всеобщая история юриспруденции. М.: Юридическая литература, 2003. 608 с.
2. Аніщук Н. В. Всесвітня історія: навч.-метод. посібник / Н. В. Аніщук, Я. В. Шевчук-Бела. Одеса: Фенікс, 2012. 162 с.
3. Аннерс Эрик. История европейского права. Институт Европы; Шведская королевская академия наук. Р. Л. Валинский (пер. со швед.). М.: Наука, 1999. 395 с.
4. Батыр К.И. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права. М.: Юристъ. Т.1, 2003. 392 с.
5. Батыр К.И. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права. М.: Юристъ. Т.2., 2003. 520 с.
6. Бехруз Х. Афганское право: исторический поход // Міжнародна науково-практична конференція «Правове життя сучасної України». 2019. Т. 1. С. 143 – 145.
7. Водопьянов В. П. История государства и права зарубежных стран. Конспект лекций. М.: Приор, 2003. 176 с.
8. Желудков А. В. История государства и права зарубежных стран. Конспект лекций. М.: Приор, 2003. 176 с.
9. Історія держави та права зарубіжних країн. За ред. В.Д. Гончаренка. Хрестоматія. К.: Ін Юре, 2002. 528 с.
10. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. для підготовки до іспитів. Упоряд.: І. В. Тетарчук, Т. С. Дяків. К.: Центр учбов. л-ри, 2013. 173 с.
11. Косарев А. И. История государства и права зарубежных стран. М.: Норма, 2003. 464 с.
12. Крашенинникова Н. А. История государства и права зарубежных стран. М.: Инфра-М, 2004. 712 с.
13. Омельченко О. А. Всеобщая история государства и права. В 2-х т. М.: Тон-Остожье. 2001. 528 с.
14. Орленко В. І. Історія держави і права зарубіжних країн : посіб. для підгот. до іспитів. 6-е вид., стер. Київ : Паливода А. В., 2013. 244 с.
15. Рубаник В. Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. Х.: Одиссей, 2003. 386 с.
16. Тихоненков Д. А. Історія держави та права зарубіжних країн в питаннях і відповідях : навч. посібник. Харків : Право, 2019. 248 с.
17. Тищик Б. Й. Італія: історія державності і права (V – початок XXI ст.): навч. посібник. Л.: Світ, 2015. 376 с.
18. Тищик Б. Й. Німеччина: історія державності і права (X – початок XXI ст.): підручник. Л.: Треда плюс, 2011. 392 с.
19. Тищик Б. Й. Велика Британія : історія державності і права (V – початок XXI ст.) : навч. посібник. Л.: Світ, 2017. 352 с.
20. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн: рекомендовано МОН України. К.: Олан, 2008. 351 с.
21. Шигаль Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн: курс лекцій. Х. : ФІНН, 2010. 340 с.
22. Ягур Н. Н. История государства и права зарубежных стран. Хрестоматия. М.: Тесей, 2004. 432 с.

ЗМІСТ

Загальні положення.....	
Мета та завдання навчальної дисципліни.....	
Структура навчальної дисципліни.....	
Тематика лекційного курсу	
Плани практичних занять.....	
Самостійна робота студентів.....	
Питання для підготовки до іспиту з дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн».....	
Рекомендована література.....	